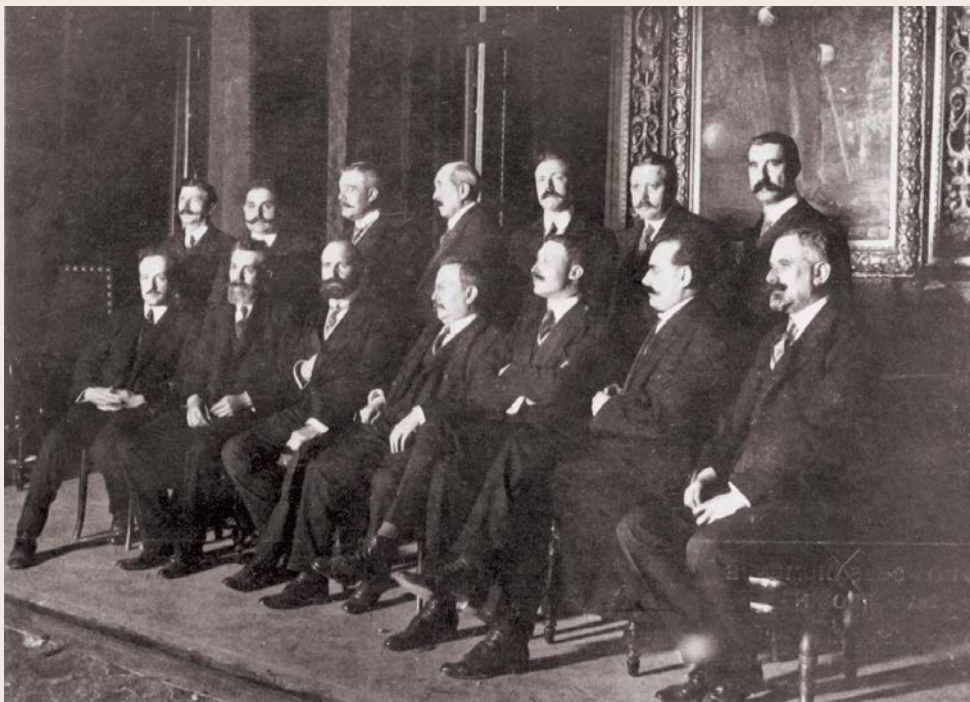


L'obra tècnica de la Mancomunitat

per Santiago Riera i Tuèbols

«Hem de procurar que aqueixes comunicacions, siguin carreteres, siguin ferrocarrils, arribin fins a aquelles comarques catalanes de riquesa natural esplèndida, però inexplorada per falta de sortida» (Productes, Prat de la Riba).



Sessió de constitució de la Mancomunitat de Catalunya, el 6 d'abril de 1914. Drets: Roma, Bartrina, Carbó, Inglès, Argemí, Guasch i Duran; asseguts: Estivill, Mestres, Riera, Prat, España, Perenya i Ferrer.

Quan Prat de la Riba va ser elegit president de la Diputació de Barcelona l'abril de 1907 va iniciar, des del primer moment, un pla de modernització de Catalunya molt d'acord amb l'ideari del moviment noucentista del qual ell era un dels adeptes. Val a dir que aquesta modernització incloïa sostenir, potenciar i completar la industrialització esdevinguda durant el segle XIX, però anava més enllà: calia crear noves xarxes de comunicació, aixecar estructures educatives i sanitàries i proporcionar al país nous centres culturals des d'on es potenciés el desenvolupament de la cultura. En definitiva, un programa ben dissenyat tot pensant en el futur del país.

L'Institut d'Estudis Catalans. La Secció de Ciències

Una de les decisions més importants que va prendre Prat de la Riba essent president de la Diputació i abans que la Mancomunitat fos una realitat va ser la de crear, el 1907, l'Institut d'Estudis Catalans. Es tractava del

que avui s'anomena una estructura d'Estat: l'Acadèmia Catalana per excel·lència, que, amb el temps, havia de reunir el que des d'un començament es conegueren com a Seccions (Acadèmies) Històrico-Arqueològica, Filològica, de Ciències, de Ciències Biològiques i de Filosofia i Ciències Socials. La pionera va ser la Històrico-Arqueològica i quatre anys més tard, el 1911, va irrompre en el panorama científic català la Secció de Ciències, de la qual volem dir alguna cosa.

Conscients de l'endarreriment científic existent a Espanya, Prat i els homes que l'envoltaven tenien ben assumit que la modernització del país (científica i tècnica) no es podria aconseguir des de la política centralista que practicaven els governs de Madrid i que calia apropar-se a Europa, posar-se al dia i d'aquesta manera contribuir, modestament però decidida, al progrés científicotècnic per tal de modernitzar Catalunya. Amb aquesta idea hom va crear la Secció de Ciències. La constituïen set persones representatives: Miquel A.

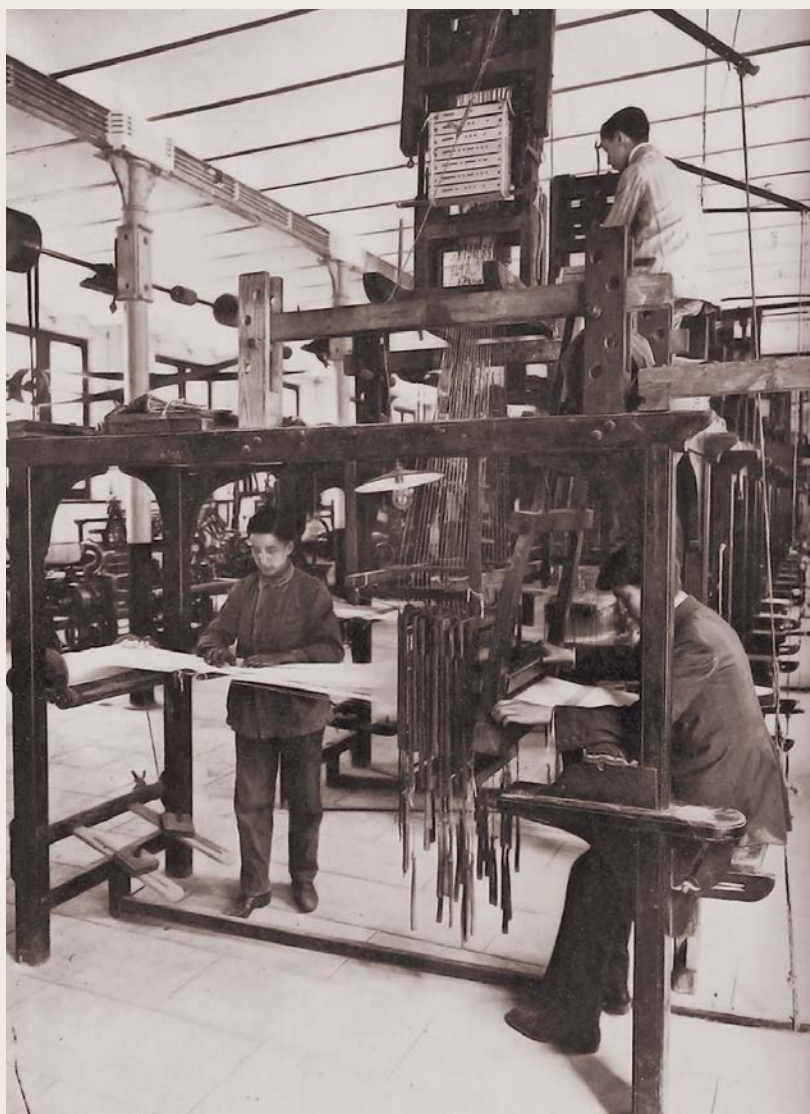
Fargas i Roca, president; Esteve Terrades i Illa, vice-president; August Pi i Sunyer, Pere Coromines, Eugeni d'Ors, Josep M. Bofill i Pichot i Ramon Turró i Darder. La primera obra que es va publicar sota la seva empara versava sobre la flora a Catalunya i n'era autor J. Cadevall i Diars.

La Secció de Ciències va emprendre la publicació de la revista anual «Els Arxius de l'Institut de Ciències», destinada a omplir el buit de publicacions científiques de l'època i on publicaren els científics de més renom de l'època, i va organitzar els Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi conjuntament amb el Consell de Pedagogia creat per la Diputació de Barcelona el 1913. A través dels cursos, dictaren conferències les personalitats més destacades de l'Europa d'aleshores,

entre d'altres, el matemàtic H. Weyl i els físics A. Sommerfeld i A. Einstein. De resultes de tot plegat, la ciència catalana va fer un salt qualitatiu i quantitatiu important.

L'ensenyament tècnic

La tasca d'implantar un ensenyament tècnic eficient i modern té una data ben concreta, el 1904, en crear-se el Patronat de l'Escola Industrial, també coneguda com a Universitat industrial; la Diputació va esperar-lo i la Mancomunitat el va assentar i desenvolupar. La finalitat no era cap altra que la de potenciar l'ensenyament tècnic de grau mitjà i dels obrers especialitzats de manera que completessin, amb els enginyers



L'Escola Industrial de Barcelona, també coneguda com a Universitat industrial, dedicava una atenció preferent a la indústria tèxtil.

CENTRES DE L'ESCOLA INDUSTRIAL

- 1908 Laboratori General d'Investigacions i Assaigs
- 1909 Escola d'Indústries Tèxtils
- 1910 Laboratori d'Estudis Superiors de Química
- 1912 Escola Superior d'Agricultura
- 1913 Escola d'Adoberia; Escola de Blanqueig, Tintoreria, Estampació i Acabats; Escola del Treball
- 1914 Laboratori Provincial d'Higiene
- 1916 Escola de Directors d'Indústries Químiques; Extensió d'Ensenyament
- 1917 Institut d'Electricitat Aplicada i Escola de Directors d'Indústries Elèctriques
- 1919 Escola de Directors d'Indústries Mecàniques i conversió de l'Institut d'Electricitat Aplicada en Institut d'Electricitat i Mecànica Aplicades
- 1923 Laboratori General d'Assaig i Condicionament



Sessió inaugural a l'Escola del Treball, el 29 de maig de 1914.

industrials sortits de l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona (creada el 1850), el panorama de titulats tècnics que la industrialització catalana exigia. Amb una aital finalitat, el patronat va adquirir, el 1906, els edificis de la fàbrica Batlló. Dos anys més tard es creava el Laboratori General d'Investigacions i Assaigs i l'any següent, el 1909, l'Escola d'Indústries Tèxtils. A partir d'aquest moment, el procés no té aturador. Per tal de facilitar la llista dels centres que el 1923 constituïen l'Escola Industrial, hem confeït el quadre cronològic adjunt.

És important remarcar que l'electricitat era, llavors, una font energètica que tot just es començava a usar a Catalunya. En aquest context, la creació d'una Escola de Directors d'Indústries Elèctriques, el 1917, mostra i alhora explicita l'esperit modernitzador de què parlàvem més amunt. En va ser primer director Esteve Terradas i Illa. D'altra banda, val a dir que la figura de director d'indústria era nova en l'ensenyament tècnic i que ocupava un lloc en l'escalafó de coneixements tècnics situat immediatament després de l'enginyer industrial, el més alt. No és sobrer afegir que els directors d'indústria foren molt buscats encara en l'època



Albert Einstein al costat d'Esteve Terradas, el 28 de febrer de 1923 a l'Escola Industrial de Barcelona.

XARXA VIÀRIA CATALANA EN KM

	1907	1917	1925
Estatals	3.143	3.953	4.506
Provincials	785	795	848
Veïnals	-	1.030	1.268
Total	3.928	5.778	6.662

franquista, quan l'escola ja no existia, una prova de la qualitat de l'ensenyament que s'impartia al centre que ens ha ocupat.

L'Escola de Química, que responia a la importància de què la química gaudia a Europa, dirigida per Josep Agell i Agell, posseïa adjunt un laboratori de química destinat inicialment no tan sols a la docència i a la recerca, sinó també orientat a realitzar treballs per a tercers, forans. Si bé en aquest aspecte no es pot dir que l'èxit fos esclatant, en canvi sí que fou encertada la política que Agell va practicar a l'Escola d'invitar personalitats del ram per tal que exercissin directament el seu mestratge: entre d'altres, Jean Perrin, Paul Sabatier (premi Nobel de química de 1912), el professor Gregorio Rocasolano, el químic alemany Ostwald (fill) i el català Enric Moles i Ormella.

El 1913 es creava l'Escola Elemental del Treball orientada a formar caps de taller, capatassos i obrers especialitzats mitjançant un ensenyament pràctic i modern. En foren els primers directors Paulí Castells i Josep A. Barret; en morir el darrer, assassinat l'any 1918, el substituï per poc temps Ferran Tarragó. El juliol del mateix any fou nomenat Rafael Campalans.

Campalans, al costat de Pau Vila i Dinarès, pedagog i geòleg, va dur a terme una tasca reeixida, de tal manera que l'Escola del Treball va restar com un model a seguir durant molts anys. Com en d'altres escoles, s'hi impartiren conferències i cursos amb gent de renom en l'àmbit tècnic i científic. D'altra banda, s'organitzà una biblioteca que prestava tres mil volums anualment i on se'n consultaven vuit mil.

L'obra pròpiament tècnica de la Mancomunitat

Abasta, principalment, tres camps: la construcció de camins i carreteres, la comunicació telefònica i la xarxa de ferrocarrils secundaris.

Pel que fa a les carreteres, cal partir de la data següent: el 1910, 518 municipis dels 1.087 que tenia Catalunya, és a dir un 46,6%, estaven aïllats de la xarxa viària. La Mancomunitat va emprendre la tasca d'ampliar-la, a més de conservar en bon estat la que ja existia.

El resultat es pot observar en el quadre adjunt.

Val a dir que la Mancomunitat no va assolir la competència sobre les carreteres estatals i que va córrer als concursos estatals de subvencions per a camins veïnals i ponts econòmics, amb el benentès que l'aportació fiscal catalana a l'erari espanyol sempre era superior a la inversió estatal a Catalunya. Pel que fa als camins veïnals, es pot assegurar que la Mancomunitat va rebre, ultra un 25% del cost de l'obra de part dels municipis afectats, un 60% del cost de les obres de part de l'Estat.

Tot i que la necessitat de carreteres va respondre des d'un primer moment a la necessitat d'activació econòmica i més tard a l'augment del parc d'automòbils (i també de camions i autobusos), des de l'òrgan d'autogovern català es creia que la xarxa de ferrocarrils secundaris resoldria satisfactòriament tant els problemes de comunicació com el transport de mercaderies. Així, i sota la direcció de l'enginyer E. Terradas, hom va projectar les línies següents que unien centres importants: Reus – Mont-roig, Tàrraga-Balaguer-Linyola, Tarragona-Cervera-Ponts, Lleida-Fraga, Ponts-Guissona i Súria-Cardona, tot fugint del sistema radial i, doncs, configurant un eix vertical i un altre d'horitzontal.

L'any 1920 es començaren les obres de les quatre primeres línies, però, tenint en compte els pocs anys de vida que restaven a la institució, no hi va haver temps de veure'n el final.

En canvi, l'ampliació de la xarxa telefònica fou més reeixida, per no dir espectacular: si bé el 1914 dels poc més de 1.000 municipis que hi havia a Catalunya tan sols 38 tenien almenys un telèfon, en els anys transcorreguts fins al 1922 es van instal·lar més de 5.000 km de línia, 190 centrals i 210 estacions amb el resultat de fer arribar el telèfon a 410 poblacions. El nombre d'abonats havia passat de 370 l'any 1916 a 2.760 a mitjan 1923 i arribà a 3.189 el 1925. De resultes de l'èxit assolit, el responsable d'aquesta operació, Esteve Terradas, fou contractat el 1927 perquè repetís l'operació a escala estatal.